

LECTURA LITÚRGICA DE L'EVANGELI SEGONS SANT JOAN

Jordi LATORRE CASTILLO

Adreça: Rocafort, 32-34
08015 BARCELONA
E-mail: jordi.latorre@salesians.cat

Resum

L'autor proposa de tenir en compte el context litúrgic en el que es llegeixen i comenten les perícopes joàniques com a clau hermenèutica necessària per a l'actualització del text bíblic. Proposa l'exemple de la perícopa de la Samaritana, i analitza el seu ús litúrgic en la litúrgia romana actual, i en les litúrgies ambrosiana, hispànica i bizantina. Mostra l'autor com aquesta perícopa agafa connotacions diverses en el context de les altres perícopes joàniques dels temps litúrgics de quaresma i pasqua. El context litúrgic no anul·la l'aproximació exegètica als textos bíblics, sinó que la recolza i la complementa.

Paraules clau: Joan, hermenèutica, actualització, leccionari, romà, ambrosià, hispànic, bizantí.

Abstract

The author proposes that account needs to be taken of the liturgical context in which the Johannine passages were read and interpreted, as an essential hermeneutical key for a present-day understanding of the biblical text. He sets out the example of the Samaritan woman, and analyses its liturgical use in the current Roman liturgy, as well as in the Ambrosian, Spanish and Byzantine liturgies. The author demonstrates how this passage takes on different connotations within the context of the other Johannine passages belonging to the liturgical seasons of Lent and Easter. The liturgical context does not go against an exegetical approach to biblical texts, but rather supports and complements it.

Keywords: John, hermeneutics, present-day understanding, lectionary, Roma, Ambrosian, Spanish, Byzantine

L'exegesi acostuma a interpretar els textos bíblics bé en el seu context original, principalment a través dels anomenats mètodes historicocrítics, o bé en el mateix context escripturístic, a través de les diferents anàlisis sincròniques de caràcter lingüístic, narratiu o retòric. D'aquesta manera podem aproximar-nos, bé al sentit original del text bíblic, bé al plus de significat que la interrelació dels textos en el conjunt del corpus bíblic aporta als textos en qüestió.

No obstant això, apareix cada vegada més necessari introduir en la interpretació dels textos bíblics la perspectiva de la seva comunitat lectora en l'avui de la nostra fe. La lectura eclesial dels textos bíblics aporta, igualment, un plus de significat que no només amplifica el sentit aportat pel context original o pel context literari del text en el corpus bíblic, sinó que el plenifica, donant-li un sentit més vital: el text bíblic alimenta així la fe de la comunitat eclesial que el proclama i l'interpreta en el seu si.

La lectura eclesial de l'Esquiptura s'ha expressat, al llarg de la història, fonamentalment, encara que no exclusivament, en dues direccions: en l'establiment del Cànon bíblic, i en la confecció dels leccionaris litúrgics dels diferents ritus. Atesa la pluralitat de comunitats eclesials —sense menystenir la seva unitat essencial— la història ha mostrat l'existència de diferents cànons bíblics, així com també una diversitat de ritus litúrgics, i, consegüentment, de leccionaris.

El discerniment del Cànon de la Sagrada Esquiptura ha estat el punt d'arribada d'un llarg procés, que ha corregut en paral·lel amb el de la formació dels leccionaris litúrgics de les diverses esglésies.¹ De fet, l'ús litúrgic ha estat determinant en la formació del Cànon; els concilis no van fer sinó recollir el que la litúrgia ja practicava des de feia temps. Litúrgia i Cànon han anat de la mà.

Els Pares de l'Església, atès el seu paper fundador en la tradició viva de l'Església, han tingut un paper particular, tant en el procés de formació del Cànon, com en la formació dels leccionaris litúrgics de les seves esglésies. Aquest paper dels Pares va anar acompanyant i guiant la lectura i la interpretació que l'Església ha anat fent de les Esquiptures.²

No ens interessa ara el progrés del Cànon bíblic, però sí el paper hermenèutic de la litúrgia pel que fa a la Sagrada Esquiptura.

1. Cf. Pontificia Comissió Bíblica, *La interpretació de la Bíblia en l'Església*, Roma 1993. III. Dimensions característiques de la interpretació catòlica. B. 1 Formació del cànon.

2. Cf. *Providentissimus Deus*, EB 110-111; *Divino Afflante Spiritu*, 28-30, EB 554; *Dei Verbum* 23.

1. LA INTERPRETACIÓ DE L'ESCRITURA EN EL CONTEXT LITÚRGIC

Afirma el document *La interpretació de la Bíblia en l'Església*, de la Pontifícia Comissió Bíblica (1993): «La litúrgia, i especialment la litúrgia sacramental, de la qual la celebració eucarística n'és el seu cim, opera l'actualització més perfecta en els textos bíblics, ja que ella situa la seva proclamació enmig de la comunitat dels creients reunits al voltant de Crist per aproximar-se a Déu».³

En aquesta línia, firma també Benet XVI: «En certa manera l'hermenèutica de la fe respecte de la Sagrada Escripura ha de tenir sempre com a punt de referència la litúrgia, on se celebra la paraula de Déu com a paraula actual i viva».⁴

La interpretació del text bíblic no és completa si no revela el seu sentit en el context de l'horitzó actual del lector. Pel que la interpretació del text bíblic ha de desembocar en l'actualització del seu significat en l'avui de cada generació creient.

L'actualització del sentit del text es basa en una fidelitat dinàmica de tensió entre el sentit original del text i el nou sentit del text que li ve del seu context canònic, així com del context litúrgic i cultural de la comunitat creient lectora.

El subjecte de l'actualització és la comunitat creient lectora, continuació de la comunitat creient autor del text bíblic. I el lloc de l'actualització és també el si de la comunitat lectora. Hi ha àmbits específics d'actualització: *a)* el primer d'ells és la celebració litúrgica, en què la comunitat expressa sacramentalment la unió amb el Ressuscitat que es fa present en la paraula proclamada i en el signe sacramental; *b)* l'aprofundiment del missatge de l'Escripura en l'evangelització, en la catequesi, i en la reflexió teològica; *c)* en la praxi existencial de la comunitat: en l'ètica, en la pastoral, en el servei assistencial.

La interpretació i actualització personal de l'Escripura no és una pràctica individual sinó comunitària, ja que el cristià se sap part de la comunitat creient, i és en el context d'aquesta comunitat que realitza la seva interpretació personal.

3. Cf. IV part, apartat C. Per cert, crida l'atenció que en aquest document, que situa en el context litúrgic l'actualització «més perfecta» del text bíblic, oblida la Litúrgia quan tracta la relació de l'exegesi amb les altres ciències teològiques.
4. *Exhortació apostòlica postsinodal «Verbum Domini» sobre la paraula de Déu en la vida i en la missió de l'Església* (30 de setembre de 2010), n. 52.

L'actualització eclesial és fonamentalment tipològica perquè es descobreix una correspondència de similitud entre la realitat bíblica (situació, o esdeveniment, o personatge, o institució) i la realitat eclesial actual.

Som conscients que la tipologia no es contraposa als mètodes historicocrítics ja que aquests es proposen arribar al sentit més objectiu possible del text, mentre que aquella es proposa apropar el text a *l'avui* de la comunitat eclesial sobre la base de l'analogia tipològica existent entre els esdeveniments salvífics del passat i la vida de la comunitat actual, a fi de garantir el valor salvífic de la vida (ètica) i de la celebració (litúrgia).

2. EL LECCIONARI COM A APOSTA HERMENÈUTICA DE L'ESCRITURA

El signe de la presència de la paraula de Déu en la celebració litúrgica és el llibre del leccionari, recuperat com a llibre litúrgic propi per la reforma litúrgica del Concili Vaticà II, que va ressaltar la importància objectiva de la presència de la paraula de Déu proclamada en la litúrgia.⁵

El leccionari constitueix la manera habitual i pròpia que tenen les Esglésies de llegir en les Escriptures la paraula viva de Déu, seguint els fets i les paraules de salvació complerts per Crist i narrats en els evangelis.⁶

El leccionari suposa la selecció i ordenació dels textos de la Sagrada Escriptura per a les celebracions litúrgiques de les Esglésies al llarg de l'any cristià i dels seus cicles. Aquesta selecció i ordenació dels textos es realitza a partir de criteris bíblics, teològics i pastorals de la comunitat eclesial. Alguns d'aquests criteris es perllonguen en el temps i formen part de la tradició de les esglésies, altres, en canvi, obeeixen a situacions o sensibilitats canviantes en el temps. Només cal comparar, per exemple, el leccionari de la missa en el Missal de Pius V i el de Pau VI, per adonar-nos de les constants que es mantenen i de les novetats que s'introdueixen.

Pel que fa al ritu romà, pot dir-se que l'ordenament de lectures que apareix en el *Missale Romanum* de 1570, i que es va mantenir gairebé inalterable fins a 1970, és pràcticament el mateix que s'adverteix en els més antics *Comes* i *Capitularia* romans; especialment pel que fa a les setmanes que van de Septuagèsima a Pentecosta. Això vol dir que durant gairebé tretze segles, la part nuclear i important del leccionari de la missa va romandre inalterable, i va

5. Cf. SC 7, 24, 33, 35...; DV 21, 23, 24, 25.

6. Cf. Julián LÓPEZ MARTÍN, «Leccionario de la Misa» en *Nuevo Diccionario de Liturgia*, Madrid 1987, 1103-1113, i Pietro SORCI, «186. Lezionario per l'Eucaristia» *Dizionario di Omiletica*, Roma 1994, 790-795.

ser substanciat l'ús litúrgic i la comprensió eclesial de la Sagrada Escripura, així com la pietat cristiana al llarg de tot aquest temps.

En l'actual leccionari romà, la totalitat del NT i una bona part de l'AT es troben disposats per a nodrir la fe de les comunitats locals, en tot el conjunt que està actualment en vigor a l'Església Catòlica: el Leccionari de la Missa, els Leccionaris de els diversos rituals dels sacraments i de les altres celebracions, i en el doble Leccionari, anual i biennal, de l'Ofici Diví o Litúrgia de les Hores.

Actualment els leccionaris de l'Església catòlica llatina —deixem de banda els leccionaris de l'Església catòlica de ritu grec o eslau, que segueixen fonamentalment els postulats del leccionari bizantí— són tres: el romà, l'ambrosià i l'hispanà.

3. L'EVANGELI SEGONS SANT JOAN EN ELS LECCIONARIS LLATINS I BIZANTÍ

Els tres leccionaris llatins actuals i el bizantí reserven unànimement la lectura de l'evangeli segons sant Joan per al cicle de Quaresma i de Pasqua, mentre que els altres evangelis sinòptics, en canvi, es reserven per a la lectura en els altres temps litúrgics de l'any cristià, segons models i distribucions pròpies en cada ritu litúrgic. Això mostra, d'entrada, que l'evangeli segons sant Joan ha estat vist per les diverses tradicions eclesials, testimoniades en els leccionaris, com l'evangeli específic del Misteri Pasqual de Crist.

Tanmateix, la manera de fer-se present l'evangeli segons sant Joan a cada un d'aquests ritus difereix lleument. Vegem, ràpidament, la selecció de les perícopes joàniques en aquests quatre leccionaris.

El Leccionari de la Missa en el ritu romà actual, nascut de la reforma de Pau VI, impulsada pel Concili Vaticà II, proposa tres cicles dominicals de lectures. Només un d'ells, l'anomenat Cicle A, ens presenta tres lectures joàniques per als diumenges III a V de Quaresma: Jn 4,5-42 (diumenge III), Jn 9,1-38 (diumenge IV), i Jn 11, 1-45 (diumenge V). El Cicle C, dedicat a l'evangelista Lluç, conté l'episodi de Jn 8,1-11 (diumenge V). Mentre que per al temps de Pasqua, el leccionari dominical romà selecciona, en els seus tres cicles, una majoria de perícopes joàniques.

D'altra banda, l'actual leccionari ferial romà, amb una proposta única de lectures per a cada any, comença la lectura contínua de l'evangeli segons sant Joan, el dilluns de la IV setmana de Quaresma i la conclou el dissabte anterior a la Pentecosta. Els textos de les *controvèrsies* de Jesús amb els dirigents jueus —particularment en els capítols 5, 7, 8, 10, 11, i 12— són llegits en les fèries de les setmanes IV i V de Quaresma; mentre que la resta de textos,

particularment els *signes* i els *discursos joànics* de revelació, es llegeixen en les fèries del temps de Pasqua, des del dilluns de la II setmana fins dijous de la VII setmana.

L'actual leccionari ambrosià de 2008 parteix del principi de lectura catequeticotemàtica del leccionari, més que no pas de la lectura cursiva de l'actual leccionari romà i del tradicional leccionari bizantí. Conté un cicle únic per a la Quaresma i la Pasqua, marcat per les lectures de l'evangeli segons sant Joan en tots els diumenges, menys en el primer de Quaresma en el qual llegeix sempre el relat de les Temptacions segons sant Mateu. En el diumenge II de Quaresma, anomenat de la Samaritana, es llegeix Jn 4,5-42; en el diumenge III, anomenat d'Abraham, es llegeix Jn 8,31-59; al IV, anomenat del Cec, es llegeix Jn 9,1-38, al V, anomenat de Llätzer, es llegeix Jn 11,1-52; i en el diumenge de Rams es llegeix Jn 11,55-12,11 que conté el relat de la condemna de Jesús per part del Sanedrí i l'entrada triomfal a Jerusalem; reservant la lectura de la Passió pels dies de la Setmana Autèntica i del Tridu Pasqual. A les fèries de Quaresma, el leccionari ambrosià fa una lectura seguida del Sermó de la Muntanya (cf. Mt 5-7).

L'actual leccionari hispànic data de 1991, i ha estat elaborat a partir d'una selecció eclèctica de dues tradicions manuscrites prèvies del ritu mossàrab; d'aquesta manera presenta una selecció de lectures distribuïdes en dos cicles, I i II, per als diumenges i festes del Senyor de l'Any litúrgic. Cal assenyalar que, a diferència d'altres ritus, per a les fèries no s'han incorporat lectures pròpies, excepte les del temps de Quaresma, les de la Setmana Major, i les de l'Octava de Pasqua.

L'evangeli segons sant Joan és llegit des de diumenge II de Quaresma fins al diumenge de Rams, inclusivament.⁷ I en els diumenges I, II, III, IV, Ascensió i Pentecosta del cicle I del temps de Pasqua; així com els diumenges II, IV, V, VI i Pentecosta, del cicle II.⁸ A les fèries de Quaresma el leccionari hispànic fa una lectura semicontinuada de l'evangeli segons sant Joan, fins al capítol 12. Llegeix, a més, el c. 21 el divendres i el dissabte de l'octava de Pasqua, així com també Jn 3,1-15 i Jn 14,23-31 al dissabte anterior a Pentecosta (en el cicle I i II, respectivament).

7. Diumenge II de Quaresma (4,3-42), el diumenge III (9,1-38), el diumenge IV (7,2-30), el diumenge V (11,1-52), i el diumenge de Rams (11,55-12,13).
8. Cicle I: diumenge de Pasqua (20,1-18), el diumenge de l'Octava (20,19-31), el diumenge III (5,1-18), el diumenge IV (4,45-54), Ascensió (16,5-22), i Pentecosta (14,15-27). Cicle II: diumenge de l'Octava (20,19-31), el diumenge IV (13,33-14,33), el diumenge V (15,1-15), el diumenge VI (16,19-33), i Pentecosta (15,26-27; 16,12-15; 17,1-3.11.21.22.24-26).

El leccionari bizantí,⁹ amb una estructura més simple que altres ritus litúrgics, fa una lectura contínua dels quatre evangelis al llarg de tot l'any litúrgic. L'evangeli segons sant Joan és llegit en tot el temps pasqual, des del diumenge de Pasqua fins a la Pentecosta. Des de dilluns posterior a Pentecosta, i durant disset setmanes, llegeix l'evangeli segons sant Mateu, al que li segueix l'evangeli segons sant Lluç durant disset setmanes més, reservant l'evangeli segons sant Marc a la resta de l'any fins a Pasqua, i incloent, per tant la Quaresma.

Durant la Quaresma l'evangeli segons sant Joan és llegit en el primer diumenge (1,43-51), el dissabte anterior a Rams (11,1-45), i en el diumenge de Rams (12,1-18). En els diumenges de Pasqua, les perícopes triades són: per Pasqua (1,1-17), el de l'Octava (20,19-31), el diumenge IV (5,1-15), el diumenge V (4,5-42), el diumenge VI (9,1-38), el diumenge VII (17,1-13), i Pentecosta (7,37-52; 8,12).

Pel que fa a la lectura semicontínua ferial, el leccionari hispànic reserva la lectura de l'evangeli segons sant Joan per a la Quaresma; mentre que els leccionaris ambrosià i bizantí la reserven per al temps pasqual.¹⁰ Això mostra una diferència hermenèutica notable: mentre que en el primer cas l'evangeli segons sant Joan va llegit i comprès com a preparació al drama de la Pasqua del Senyor, en els altres dos casos és proposat com a expressió de la identitat divina de Jesús, manifestada en la Pasqua.

En canvi, el leccionari romà actual opta per una solució intermèdia, com ja hem assenyalat, reservant les controvèrsies de Jesús amb els dirigents jueus per a les dues últimes setmanes de Quaresma, mentre que els signes i els discursos de revelació es llegeixen durant les fèries del temps pasqual. Així el leccionari romà, d'una banda veu en les controvèrsies joàniques l'anticipació del drama de la Passió, i en els altres textos una manifestació anticipada de la glòria del Ressuscitat. D'aquesta manera la seva clau hermenèutica és mixta: l'evangeli segons sant Joan revela alhora el drama intern de la Passió i revela el Ressuscitat anticipant ja en els seus signes i discursos.

9. Cf. *Sant evangeli. Conforme al que és llegit en les esglésies*. Patriarcat de Sèrbia, Església ortodoxa espanyola. Barcelona 2000 (http://www.iglesiaortodoxa.es/biblioteca/Biblia_EVANGELIARI.pdf consulta efectuada el 1 de abril de 2016). Aquest leccionari és fidel encara avui en dia amb la tradicional distribució bizantina de les perícopes evangèliques.

10. De fet el ritu ambrosià mostra influències bizantines en diversos elements i moments de la seva estructura.

4. LA PERÍCOPE DE LA SAMARITANA I LA SEVA INTERPRETACIÓ EN ELS DIFERENTS CONTEXTOS LITÚRGICS

Vegem ara un exemple de la diversa hermenèutica que els diferents contextos litúrgics introdueixen en la comprensió de les perícopes joàniques.

Prenem per a això la perícopa anomenada de la Samaritana (Jn 4,5-42). L'acció de la perícopa succeeix a la comarca de Samaria, i en ella Jesús, cansat, s'atura al costat del pou de Jacob i demana beure a una dona samaritana que acudeix en aquell moment a treure aigua del pou.

El centre de la perícopa està format per dos diàlegs (v. 7-26 i 31-38) a través dels quals Jesús es manifesta successivament a la dona samaritana i als deixebles, perquè, al final, els samaritans en bloc s'acullin a Jesús.

En el diàleg amb la dona Jesús es revela com aigua viva que salta fins a la vida eterna, però també com a veritable espòs, com a intermediari «en esperit i en veritat» en el culte tributat al Pare, i com a Messies. Als deixebles els revela que el seu aliment és fer la voluntat del qui l'ha enviat. I els samaritans d'aquell lloc, al tercer dia, el confessen com el Salvador del món.

Mentre que alguns exegetes consideren la perícopa com una etapa de la revelació cristològica de Jesús,¹¹ altres se centren en l'acollida dels samaritans, considerats aquests com tipus dels creients: la incredulitat inicial de la samaritana (v. 1-15), la seva fe parcial (v. 29), la fe plena dels samaritans (v. 39-42). Els deixebles són interpretats com a segadors associats a Jesús a la tasca missionera entre els no jueus (v. 31-38).¹²

La litúrgia romana llegeix la perícopa de la Samaritana el diumenge III de Quaresma del cicle A. Aquesta perícopa és llegida després de les dues perícopes dominicals de les Temptacions de Jesús (diumenge I) i de la seva Transfiguració davant Pere, Jaume i Joan (diumenge II), preses totes dues, en aquest cicle, de l'evangeli segons sant Mateu. Si el relat de les Temptacions accentua la fidelitat de Jesús a Déu malgrat la debilitat de la seva humanitat, subjecta a la temptació de la carn; el relat de la Transfiguració accentua, amb trets apocalíptics, la divinitat de Jesús que s'amaga darrere de la seva humanitat i del futur escarni a què es veurà sotmès a Jerusalem, d'acord amb les Escripures, representades en Moisès i Elies, la Llei i els Profetes.

11. Per exemple Juan José BARTOLOMÉ, *Cuarto Evangelio y Cartas de Juan. Introducción y comentario*, Madrid 2002, 190-199.

12. Per exemple Francis MOLONEY, *El evangelio de Juan*, Estella 2005, 135-170. Aquest autor interpreta a més la perícopa com l'inici del compliment de Jn 3,16 («Déu ha estimat tant el món...»), tot revelant-se Jesús no solament als jueus, sinó també als no jueus, començant pels samaritans; per tant també des d'un punt de vista missioner.

D'aquesta manera, en continuïtat amb els dos primers diumenges de Quaresma, que situen la comunitat litúrgica en la contemplació del misteri de Jesucrist: veritablement Déu en una humanitat igualment veritable i possible, el tercer diumenge proposa clarament el caràcter messiànic de Jesús: ell és l'Aigua viva, l'Espòs del poble, la Veritat i l'Esperit que ens condueixen a l'adoració del Pare, i el Salvador del món... perquè la seva vida es nodreix de la voluntat d'Aquell que l'ha enviat.

Aquest caràcter messiànic de Jesús es perllongarà encara en les dues perícopes dels diumenges següents: la del Cec de naixement (Jn 9,1-38), i la de la resurrecció de Llätzer (Jn 11,1-45). En la primera d'aquestes es va desvetllant progressivament el misteri messiànic de Jesús, en boca del cec i del mateix Jesús: «aquest home, no és un pecador, és un profeta, ve de Déu, és el Fill de l'home, és el Senyor». A la segona, és el mateix Jesús qui es manifesta, davant Marta i Maria, germanes del difunt Llätzer, com la Resurrecció i la Vida, afirmant a més que qui creu en ell no morirà mai més.

Això configura un context clarament cristològic – messiànic, en el qual cal llegir i interpretar la perícopa de la Samaritana.

Les litúrgies ambrosiana i hispana introdueixen una visió diferent: si bé en el primer diumenge de Quaresma llegeixen, elles també, la perícopa mateana de les Temptacions, en llegir la perícopa de la Samaritana com a text del segon diumenge de Quaresma —excloent-ne la perícopa de la Transfiguració del cicle quaresmal— priven a aquesta perícopa del caràcter messiànic, complementari de les dues anteriors, que posseeix en la litúrgia romana. És a dir, la lectura de la Temptacions en el primer diumenge ja no té una funció cristològica, ja que ja no es complementa amb la perícopa de la Transfiguració, sinó que la seva funció és purament exemplar: els quaranta dies de dejuni de Jesús serveixen de model per als quaranta dies de dejuni de la comunitat cristiana. I la lectura de la perícopa de la Samaritana només pot enllaçar ara amb les dels diumenges següents. I això tant en la litúrgia ambrosiana com en la hispana, tot i que amb matisos diversos.

I és que apareix un nou element. En la litúrgia ambrosiana, aquestes tres perícopes joàniques, que hem vist en cicle A de les lectures romanes de Quaresma, ja no configuren una unitat entre si, ja que ara la perícopa d'Abraham (Jn 8,31-59), llegida entre la de la Samaritana i la del Cec de naixement, introdueix un nou matís: ara ja són quatre les perícopes que han de combinar-se, i en totes elles apareix un exemple de fe que contrasta amb el rebuig dels dirigents jueus cap a la persona de Jesús: la fe de la dona samaritana, la fe del patriarca Abraham, la fe del pecador cec, i, finalment, la fe de la jueva Marta. La fe de tots ells convida a purificar la fe de la comunitat cristiana en el seu camí quaresmal.

El mateix s'esdevé en la litúrgia hispana, que introdueix una perícope centrada en la relació de Jesús amb Moisès i amb el Messies (Jn 7,2-30) com a lectura del IV diumenge de Quaresma; separant per tant la perícope del Cec de la de Llätzer, de l'III i V diumenge, respectivament. Amb això es perd igualment la correlació cristològica entre les tres perícopes de la Samaritana, del Cec, i de Llätzer; però es guanya una nova correlació tipològica i exemplar: Jesús, d'una banda, és més que Moisès, i, d'altra banda, els dirigents jueus en la seva pretensió de fidelitat al legislador hebreu rebutgen Jesús, que és, però, reconegut i cregut per la dona samaritana, pel cec de naixement, i per les germanes de Llätzer. El seu exemple convida a la comunitat cristiana a recórrer el camí quaresmal i adherir-se a Jesús, més gran que Moisès.

Val la pena destacar la comparació que estableixen així tant la litúrgia quaresmal ambrosiana com la hispànica entre Jesucrist i algun dels personatges de la tradició jueva: Abraham en el cas ambrosià, i Moisès en el cas hispànic. La Quaresma, per tant, en aquestes dues litúrgies, introdueix la meditació de la superioritat de Jesucrist sobre el pare del poble i el seu legislador, alhora que apunta al caràcter messiànic de Jesús.

La litúrgia bizantina, en canvi, reserva aquesta perícope per al diumenge V de Pasqua. I és que les lectures dominicals de la pasqua bizantina presenten una estructuració pròpia, diferent de la de les litúrgies llatines.

Així, en el leccionari bizantí, en el diumenge de Pasqua es proclama el pròleg joànic (Jn 1,1-17) en el qual Jesucrist és confessat com Verb, com Llum, com Vida, i com Revelador del Pare per a tots els qui l'acullen i creuen en ell; en el diumenge de la Octava és proclamat Jn 20,19-31, l'evangeli de la doble aparició als Onze —sense i amb Tomàs— «al vespre d'aquell mateix dia» i «vuit dies més tard». La lectura d'aquesta perícope en aquest dia és comuna a les quatre tradicions litúrgiques que estem comentant: romana, ambrosiana, hispànica i bizantina. El motiu resulta evident: reproduïx la cronologia joànica de l'aparició del Ressuscitat als seus a Jerusalem. En el diumenge III, denominat de les Mirròfores (les Portadores de Mirra), és llegida la perícope de Mc 15,43-16,8, centrada en la sepultura de Jesús i en les dones —Maria Magdalena, Maria, de Jaume, i Salomé— que s'afanyen el diumenge al matí per anar a embalsamar Jesús, rebent per això l'anunci de la resurrecció per part de l'àngel. En el diumenge IV es proclama la perícope de la guarició del Paralític a la piscina de Betesda (Jn 5,1-11) en la qual Jesús es revela com a portador de salut i de perdó. En el diumenge VI es llegeix la perícope del Cec de naixement (Jn 9,1-38), que accedeix a la il·luminació per la fe i el bany en l'aigua de Siloè, és a dir de l'Enviat. En el diumenge VII es llegeix Jn 17,1-13, que conté la primera meitat de la intercessió de Jesús al Pare pels seus, i l'esment del comiat de Jesús. I finalment, a Pentecosta es

proclama Jn 7,37-52; 8,12 que compara l'acció de l'Esperit en el deixeble com una font d'aigua viva, i que es perllonga en una discussió sobre l'origen del Messies en la qual intervé Nicodem, i una frase final de revelació en la qual Jesús es presenta com la Llum del món.

En aquest context la lectura de la perícopa de la Samaritana adquireix una nova comprensió, més explícitament baptismal. De fet, en la Pasqua bizantina, el conjunt dels diumenges IV, V i VI està marcat pel comú denominador de l'aigua que sana i assacia la set. Després de la guarició del paralític que jeu esperant l'ocasió per accedir a l'aigua de la piscina, la dona samaritana s'obre a la fe en el Messies gràcies a l'aigua viva que li ofereix Jesús per calmar la seva set; i el cec de naixement, s'acosta a la piscina de Siloè, on trobarà l'aigua que li obrirà els ulls amb què serà capaç de reconèixer en Jesús el Senyor de la seva vida.

5. CONCLUSIÓ: EL CONTEXT LITÚRGIC COM A CLAU HERMENÈUTICA ECLESIAL DE LA PERÍCOPA DE LA SAMARITANA

L'evangeli segons sant Joan, que presenta un estadi més elaborat de la tradició evangèlica, és llegit i comentat per una àmplia majoria de les Esglésies com l'evangeli que ens ajuda a recordar i a celebrar millor els misteris salvífics de Crist, al nucli de l'any litúrgic que és el cicle de Quaresma – Pasqua.

El nostre estudi ha mostrat que una mateixa perícopa joànica, la de la Samaritana (Jn 4,5-42), adquireix un sentit divers segons el context litúrgic en el qual es proclama: *messiànic-cristològic*, en el cas de la litúrgia romana, que ressalta la progressiva revelació del misteri de Jesús, home i Déu, al llarg de la perícopa; *exemplar*, en el cas de la litúrgia ambrosiana i hispànica, en el qual la dona samaritana és exemple del deixeble que s'obre a un coneixement progressiu de Crist, camí de la Pasqua; i *baptismal*, en la litúrgia bizantina, inserida en un conjunt de tres perícopes en què l'aigua adquireix una funció gairebé sacramental: l'aigua de la piscina de Betesda que atorga la salut, l'aigua del pou de Jacob que calma tota set, l'aigua de la sèquia de Siloè que obre a la visió de la llum del Messies i Senyor.

La interpretació exegètica actual comprèn la perícopa de la Samaritana des de la perspectiva de la progressiva revelació cristològica de Jesús, o bé des de la perspectiva de la progressiva obertura a la fe en Jesucrist per part dels diferents grups religiosos de l'època. Contemporàniament la lectura litúrgica d'aquesta perícopa valida i completa la lectura exegètica, en comprendre-la bé des de la clau de revelació cristològica, bé des de la clau de l'itinerari exemplar de creixement en la fe dels no jueus. A les quals, però, s'afegeix la

clau baptismal: l'aigua oferta per Jesús ha posat a la Samaritana en el camí del deixeble i del treball missioner, propi dels deixebles de Jesús.

Certament, el context litúrgic de lectura eclesial completa la simple exegesi de l'evangeli segons sant Joan; l'aportació referent al sentit original del text, tot i ser necessària i fonamental, pot resultar, en algunes ocasions, curiosa, però insuficient per al creient d'avui.

Les perícopes joàniques troben la seva plenitud de significació en el context litúrgic que les llegeix en l'àmbit de la fe i de la celebració del Misteri Pasqual del Crist, en el si de la comunitat cristiana.

LECTURES DOMINICALS DE QUARESMA I PASQUA
Quadre comparatiu

I. *Quaresma*

	Missale Romanum 1570	Leccionari romà 1970	Leccionari ambrosià 2008	Leccionari hispà 1991	Leccionari bizantí 2000
D. I de Quaresma	Mt 4,1-11	A: Mt 4,1-11 B: Mc 1,12-15 C: Lc 4,1-13	Mt 4,1-11	Mt 4,1-11	Jn 3,1-11
D. II de Quaresma	Mt 17,1-9	A: Mt 17,1-9 B: Mc 9,2-10 C: Lc 9,28b-36	Jn 4,5-42	Jn 4,3-42	Mc 2,1-12
D. III de Quaresma	Lc 11,14-28	A: Jn 4,5-42 B: Jn 2,13-25 C: Lc 13,1-9	Jn 8,31-59	Jn 9,1-38	Mc 8,34-9,1
D. IV de Quaresma	Jn 6,1-15	A: Jn 9,1-41 B: Jn 3,14-21 C: Lc 15,1-3.11-32	Jn 9,1-38b	Jn 7,2-30	Mc 9,17-31
D. V de Quaresma	Jn 8,46-59	A: Jn 11,1-45 B: Jn 12,20-23 C: Jn 8,1-11	Jn 11,1-53	Jn 11,1-52	Mc 10,32-45
Diumenge de Rams	Jn 8,46-59	A: Mt 26,14-27,66 B: Mc 14,1-15,47 C: Lc 22,14-23,56	Jn 11,55-12,11	Jn 11,55-12,13	Jn 12,1-18

LECTURES DOMINICALS DE QUARESMA I PASQUA
Quadre comparatiu

II. Pasqua

	Missale Romanum 1570	Leccionari romà 1970	Leccionari ambrosià 2008	Leccionari hispà 1991	Leccionari bizantí 2000
Diurne de Pasqua	Mc 16,1-7	Jn 20,1-9	Jn 20,11-18	I: Jn 20,1-18 II: Lc 24,1-12	Jn 1,1-17
D. II de Pasqua	Jn 20,19-31	Jn 20,19-31	Jn 20,19-31	Jn 20,19-31	Jn 20,19-31
D. III de Pasqua	Jn 10,11-16	A: Lc 24,13-35 B: Lc 24,35-48 C: Jn 21,1-19	A: Jn 1,29-34 B: Jn 14,1-11 C: Jn 8,12-19	I: Jn 5,1-18 II: Mt 14,22-32; 8,26	Mc 15,43-16,8
D. IV de Pasqua	Jn 16,16-22	A: Jn 10,1-10 B: Jn 10,11-18 C: Jn 10,27-30	A: Jn 10,11-18 B: Jn 10,27-30 C: Jn 15,9-17	I: Jn 4,45-54 II: Jn 13,33-14,13	Jn 5,1-15
D. V de Pasqua	Jn 16,5-14	A: Jn 14,1-12 B: Jn 15,1-8 C: Jn 13,31-35	A: Jn 14,21-24 B: Jn 17,1-11 C: Jn 13,31-35	I: Lc 8,41-9,2 II: Jn 15,1-15	Jn 4,5-42
D. VI de Pasqua	Jn 16,23-30	A: Jn 14,15-21 B: Jn 15,9-17 C: Jn 14,23-29	A: Jn 14,25-29 B: Jn 15,26-16,4 C: Jn 16,12-22	I: Mc 2,13-22 II: Jn 16,19-33	Jn 9,1-38
Ascensió del Senyor	Mc 16,14-20	A: Mt 28,16-20 B: Mc 16,15-20 C: Lc 24,46-53	Lc 24,36-53	I: Jn 16,5-22 II: Lc 24,36-53	Lc 24,36-53
D. VII de Pasqua	Jn 15,26-27; 16,1-4	A: Jn 17,1-11a B: Jn 17,11b-19 C: Jn 17,20-26	A: Lc 24,13-35 B: Jn 17,11-19 C: Jn 17,1.20-26	I: Mc 9,14-29 II: Mc 16,15-20	Jn 17,1-13
D. de Pentecosta	Vg: Jn 14, 15-21 Dia: Jn 14, 23-31	Vg: Jn 7,37-39 Missa del dia: A: Jn 20,19-23 B: Jn 15,26-27; 16,12-15 C: Jn 14,15- 16,23b-26	Vg: Jn 16,5-14 Dia: Jn 14,15-20	I: Jn 14,15-27 II: Jn 15,26-27; 16,12-15; 17,1- 3.11.21.22.24 25.26	Jn 7,37-52; 8,12